

VELYKYJ BEREZNYJ A PREZENTÁCIA KNIHY CESTA PREDKOV

Velykyj Bereznyj, 26. jún 2024

Peter ŠVORC

V stredu 26. júna 2024 sa na mestskom úrade vo Velykom Bereznom, ktorý sa rozkladá na strednom toku rieky Uh, konala milá slávnosť. I napriek vojnovému konfliktu Ruska s Ukrajinou mestečko s necelými ôsmymi tisíckami obyvateľov (údaje z roku 2022) žije svoj každodenný život – opravuje cesty a chodníky na peknom námestí, rekonštruuje niektoré mestské objekty, na čo získalo grantové prostriedky zväčša z Európskej únie. Na jeden z takýchto projektov získal Velykyj Bereznyj financie

Obálka knihy Cesta predkov a zasadačka mestského úradu vo Velykom Bereznom.

Zľava: Slavomír Kopáč, starosta Liptovskej Tepličky, Peter Švorc, profesor Prešovskej univerzity, Zuzana Kollárová, vedúca popradskej pobočky Štátneho archívu v Poprade, Bohdan Kyrlik, primátor Velykeho Berezneho.

v spolupráci s podtatranskou dedinou Liptovská Teplička. Aj táto obec, nachádzajúca sa uprostred nízkotatranských hôr, vďaka spoločnému projektu obnovila niektoré obecné objekty, obohatila kultúrny a spoločenský život napríklad folklórnymi slávnosťami Pod Kráľovou hoľou, na ktoré prichádzajú folklórne súbory nielen zo Slovenska, ale aj zo zahraničia, medzi nimi aj z ukrajinského partnerského mesta Velykyj Bereznyj. Faktom je, že v roku 2022 a 2023 Berezňania chýbali, keďže kvôli vojne s Ruskom nemohli odísť z Ukrajiny muži podliehajúci branným povinnostiam.

Liptovská Teplička spolu s Velykym Bereznyom získala finančné prostriedky na projekt s názvom *Cesta predkov*. Jeho cieľom bolo podporiť kultúrne aktivity na oboch stranách slovensko-ukrajinskej hranice, no v tomto prípade aj rekonštrukciu veľkého exodu obyvateľov Liptovskej Tepličky v závere 18. storočia na dnešné Zarkapatsko – do Velykeho Berezného.

Zdanlivým paradoxom je, že odchod približne 100 ľudí z Liptovskej Tepličky upadol v tejto dedine v priebehu dvesto nasledujúcich rokov do zabudnutia. Nezachovali sa o tom v obci, ba pravdepodobne ani na Slovensku, žiadne priame dôkazy, a tak historici a etnografi, ktorí robili v Liptovskej Tepličke výskum a jeho výsledky aj publikovali, o odchode Tepličanov nepísali. V pamäti starších obyvateľov síce zostali matné spomienky na rozprávanie ich predkov, že niektorí z nich majú, resp. mali príbuzných na Ukrajine, ale nič konkrétnejšie nevedel nikto k tomu povedať. Obdobie socializmu a takmer neprechodná sovietsko-československá hranica urýchlili proces zabúdania.

Bol to až rok 2013, keď sa starosta Liptovskej Tepličky Slavomír Kopáč dozvedel od vtedajšieho riaditeľa Správy Národného parku Poloniny Miroslava Buraľa, že takmer hneď za slovensko-ukrajinskou štátnou hranicou v mestečku Velykyj Bereznyj nesie jej mestská časť pomenovanie Liptaky – Liptáci, a to podľa prisťahovalcov z Liptova, konkrétne z Liptovskej Tepličky. Takáto informácia prebudila nielen zvedavosť starostu a následne aj obyvateľov Liptovskej Tepličky, ale viedla k nadviazaniu kontaktov s Velykym Bereznyom a vedením mestečka na čele so starostom Bogdanom Kyrlikom. Výsledkom tejto zvedavosti bola myšlienka realizovať nový výskum k dejinám Liptovskej Tepličky s prepojením na históriu Velykeho Berezného, a to v spolupráci s historikmi – vedúcou pobočky Štátneho archívu v Prešove,

Pohľad na účastníkov prezentácie knihy *Cesta predkov*.

pobočka Poprad PhDr. Zuzanou Kollárovou, PhD., a vedúcim Katedry novodobých a najnovších slovenských dejín na Inštitúte histórie Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity prof. PhDr. Petrom Švorcom, CSc.

Čo sa týka dejín Velykeho Berezného, bolo potrebné urobiť základný výskum s ťažiskom na príchod nových kolonistov z Liptovskej Tepličky, na ich usádzanie sa v novom prostredí, na ich život najskôr ako drevorubačov a pltníkov, ktorí ťažili drevo v lesoch v okolí Velykeho Berezného, ktoré spravovalo užhorodské komorské panstvo, a neskôr už ako roľníkov, ktorí sa museli živiť prácou na poli, lebo práce, na ktorú ich komorské panstvo najalo, postupne ubúdalo.

V knihe, ktorá má dve ťažiskové kapitoly – *Liptovská Teplička – obec v srdci hôr* a *Liptovská Teplička – Velykyj Bereznyj* je zachytený proces spoločenskej, etnickej a konfesionálnej „aklimatizácie“, či presnejšie – asimilácie, prisťahovalcov. A ten trval dlho, čo prezrádzajú hlavne matriky narodených a pokrstených detí, sobášne i úmrtne matriky.

Faktom je, že dobové cirkevné zdroje, najmä schematizmy Satmárskej (rímskokatolíckej) diecézy, zachytávajú prítomnosť slovenských rímskokatolíckych Tepličanov vo Velykom Bereznom, podobne aj schematizmy gréckokatolíckej Mukačevskej eparchie, čo stručne, no bez odkazu na zdroj registrovali niektorí ukrajinskí historici ešte v období socializmu, ako napr. S. I. Peňak v kapitole Velikij Bereznyj. Zakarpatska oblasť (In *Istorijagorodov i sel Ukrajinskoj SSR*. Kiev: Institut istoriji akademiji nauk USSR, 1982). Do neskorších historických prác sa tieto informácie spravidla dostali tiež len v stručnej – registrujúcej podobe.

V spomínanú stredu 26. júna 2024 autori uvedenej knihy predstavili publikáciu účastníkom prezentácie po úvodných slovách primátora Velykeho Berezného B. Kyrlíka a starostu Liptovskej Tepličky S. Kopáča. Poslucháčov zaujali najmä počiatky tepličsko-bereznianskych kontaktov spred viac ako dvesto rokov, ale aj otázky nastolené v podobe hypotéz o osudoch potomkov prvých tepličských prisťahovalcov. Ako príklad môžeme uviesť Juliana Revaya (20. 7. 1899, Mirča – 30. 4. 1979, New York), mladého ukrajinského učiteľa a neskôr aj politika, ktorý sa výrazne angažoval za zavedenie reálnej autonómie Podkarpatskej Rusi v medzivojnovom Československu, bol autorom návrhu zákona o autonómii Podkarpatskej Rusi. Po skončení druhej svetovej vojny J. Revay emigroval do americkej okupačnej zóny a odtiaľ v roku 1948 do USA, kde pôsobil ako riaditeľ Ukrajinského inštitútu v New Yorku. Jeho priezvisko sa spája s menom početnej rodiny Révayovcov z Liptovskej Tepličky, ktorí v roku 1786 prišli do Velykeho Berezného. Nateraz však ostáva otvorenou otázkou, či ukrajinsky vlastenec Julian Révay nemá rodové korene v slovenskej liptovsko- tepličskej rodine Révayovcov.